

Van weg-van naar naartoe

Denkrichting als sleutel in bewindvoering, schuldhulpverlening en mentorschap

Budget Solutions BV

12 juni 2026

Versie 1.7

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Het model van denkrichting	3
2.1 Alertheid als geconditioneerd patroon.....	3
3. De BCM-doelgroep zit structureel links op het spectrum	3
3.1 Wetenschappelijke onderbouwing.....	4
3.2 Wat dit betekent voor de intake.....	4
4. De diepere laag: symptoom en oorsprong	4
4.1 De positieve intentie achter weg-van gedrag.....	4
4.2 Vroege onveiligheid als oorsprong.....	4
4.3 Trauma: wanneer onveiligheid actief beschadigt.....	4
4.4 Van emotionele ervaring naar eigenwaarde en gedrag.....	5
4.5 Begrijpen om beter te handelen.....	5
4.6 Het gesprek aangaan in de keten.....	5
5. Consequenties voor bewindvoering en schuldhulpverlening	6
6. Mentorschap: beslissen vereist naartoe-denken	6
7. Conclusie	6
Bronnen	7

1. Inleiding

Professionals in beschermingsbewind, schuldhulpverlening en mentorschap herkennen het beeld: cliënten die bij een intake vooral kunnen benoemen wat zij niet meer willen. Geen deurwaarders meer, geen brieven meer, geen stress meer. De vraag wat zij wél willen bereiken, blijft vaak onbeantwoord. Dit artikel duidt dat verschijnsel aan de hand van het model van denkrichting en verbindt het aan wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van financiële schaarste. De centrale stelling: een groot deel van de BCM-doelgroep bevindt zich structureel in een weg-van denkpatroon, en de kerntaak van de professional is de cliënt te begeleiden naar naartoe-denken.

2. Het model van denkrichting

Het model van denkrichting, zoals onder meer beschreven in de NLP-opleidingsliteratuur van RaVisie (B. Licher), gaat uit van het volgende principe. Focus stuurt het denken: waar de aandacht naartoe gaat, daar richt het denkproces zich op. Die richting wordt gevoed door basismotieven die in paren tegenover elkaar staan, zoals dood tegenover leven, alleen tegenover samen en belemmering tegenover ontwikkeling.

Hieruit ontstaan twee fundamentele denkrichtingen. Weg-van denken richt zich op het voorkomen van verlies, dreiging of verslechtering. Naartoe-denken richt zich op het bereiken van een gewenste situatie. Beide richtingen zijn functioneel; het probleem ontstaat wanneer iemand structureel in één richting vastzit.

2.1 Alertheid als geconditioneerd patroon

Wanneer het denkproces herhaaldelijk informatie ontvangt die als bedreigend wordt beoordeeld, ontstaat een patroon: de focus gaat telkens automatisch naar negatieve informatie. Het model noemt dit alertheid. Het taalgebruik past zich hierop aan; mensen vertellen wat zij niet willen. Door deze conditionering wordt het moeilijk, en soms feitelijk onmogelijk, om te formuleren wat men wél wil. Het model plaatst dit op een spectrum van gevoelstoestanden: van paniek en angst aan de ene kant, via onrust, onzekerheid en twijfel, naar veiligheid en rust aan de andere kant. Links van het kritisch punt domineert automatisch denken en staat actie gelijk aan overleven. Pas rechts op het spectrum, bij een gevoel van controle en veiligheid, komt bewust denken en gerichte aandacht beschikbaar.

Figuur 1. Het spectrum van denkrichting, van overlevingsstand naar bewust denken.

3. De BCM-doelgroep zit structureel links op het spectrum

Voor cliënten in beschermingsbewind en schuldhulpverlening is bedreigende informatie geen incident maar een chronische toestand. Dreigende huisuitzetting, afsluiting van energie, loonbeslag en aanhoudende incassodruk vormen een vrijwel continue stroom van signalen die het denken in de weg-van richting duwen. Volgens het model ontstaat daardoor precies het patroon dat hierboven is beschreven: geconditioneerde alertheid, een focus op wat voorkomen moet worden en een gevoel van onveiligheid en gebrek aan controle.

3.1 Wetenschappelijke onderbouwing

Dit beeld wordt ondersteund door onafhankelijk onderzoek. Mullainathan en Shafir tonen in hun schaarsteonderzoek (Scarcity, 2013) aan dat chronisch geldgebrek de mentale bandbreedte vernauwt: de aandacht wordt opgeslokt door de acute dreiging, waardoor minder capaciteit overblijft voor planning, zelfcontrole en langetermijndenken. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid komt in het rapport Weten is nog geen doen (2017) tot een vergelijkbare conclusie: stress en schaarste verminderen het doenvermogen van mensen, juist op momenten dat de overheid en hulpverlening het meest van hen vragen. Beide bronnen beschrijven, in andere termen, hetzelfde mechanisme als het model van denkrichting: aanhoudende dreiging fixeert het denken in de overlevingsstand.

3.2 Wat dit betekent voor de intake

De praktische consequentie is direct zichtbaar in het taalgebruik van cliënten. Bij intakegesprekken formuleren zij hun situatie vrijwel uitsluitend in weg-van termen. Dit is geen onwil, gebrek aan motivatie of beperkt inzicht. Het is een geconditioneerd en onbewust denkpatroon dat door jarenlange dreiging is gevormd. Wie dat herkent, stelt andere vragen en trekt andere conclusies uit een intake.

4. De diepere laag: symptoom en oorsprong

De voorgaande hoofdstukken benaderen de situatie vanuit wat zichtbaar en hoorbaar is: gedrag, taalgebruik en de actuele dreiging. De oorspronkelijke oorzaak ligt echter vaak veel dieper. Schulden, beslag en ogenschijnlijk onjuiste keuzes op het gebied van geld en welzijn zijn symptomen. De zoektocht naar veiligheid die daarachter schuilgaat, vindt zijn oorsprong eerder in de levensloop.

4.1 De positieve intentie achter weg-van gedrag

Het model van denkrichting biedt hiervoor zelf het aanknopingspunt. Weg-van waarden ontstaan niet willekeurig; zij komen voort uit een positieve intentie. Achter elk weg-van patroon zit een waarde die ooit functioneel was: bescherming tegen verlies, pijn of uitsluiting. Vermijden van post, impulsuitgaven en kortetermijnkeuzes zijn in die zin geen irrationeel gedrag, maar pogingen om acuut een gevoel van veiligheid of verlichting te creëren. De cliënt kan dat doel zelf vaak niet bewust benoemen.

4.2 Vroege onveiligheid als oorsprong

De basismotieven in het model, zoals dood tegenover leven en alleen tegenover samen, zijn existentieel van aard. Wie vroeg in het leven structurele onveiligheid heeft ervaren, ontwikkelt weg-van waarden als overlevingsstrategie. Die onveiligheid hoeft niet alleen materieel te zijn, zoals armoede of instabiliteit in het gezin van herkomst. Minstens zo bepalend is wat er emotioneel ontbrak: geborgenheid, liefde, vertrouwen en stimulering van positieve inzet. In plaats daarvan werd het kind vooral gewezen op wat het fout deed en vergeleken met anderen die het beter zouden doen. Het onderzoek naar ingrijpende jeugdervaringen (Adverse Childhood Experiences, Felitti e.a., 1998), waaronder emotionele verwaarlozing, toont aan dat dergelijke ervaringen sterk samenhangen met latere problemen op het gebied van gezondheid, verslaving, werk en financiën. Chronische stress in de vroege ontwikkeling vormt het stresssysteem en houdt het denken in de overlevingsstand.

4.3 Trauma: wanneer onveiligheid actief beschadigt

Naast wat er ontbrak, speelt vaak ook een rol wat actief beschadigde. Ingrijpende ervaringen, vroeg in het leven of later, zoals oorlog, vlucht, geweld, seksueel of fysiek misbruik, vormen een zwaardere categorie dan gemis alleen. Deze voorbeelden zijn nadrukkelijk illustratief en niet uitputtend; daarnaast bestaat een breed scala aan ervaringen die eenzelfde uitwerking kunnen hebben, denk aan pesten, verlies van een dierbare, medische trauma's, langdurige onveiligheid in relaties of opeenvolgende tegenslagen. Veel daarvan blijven onzichtbaar of onbenoemd, soms omdat de betrokkene ze zelf niet als trauma herkent. Trauma zet het stresssysteem blijvend in de overlevingsstand; dit is geen zwakte of onwil, maar een neurobiologische aanpassing waarbij het lichaam waakzaam blijft, ook als het gevaar

voorbij is. In termen van het denkrichting-model fixeert trauma iemand structureel links op het spectrum, in de weg-van stand. Traumadeskundige Bessel van der Kolk beschrijft in Traumaspooren (2014) hoe trauma letterlijk de werking van de hersenen verandert, juist in de gebieden die in dienst staan van plezier, betrokkenheid, controle en vertrouwen, en hoe het iemands vermogen om zich te concentreren, te herinneren en vertrouwensrelaties aan te gaan blijvend aantast. Dat raakt precies de vier dingen die voor herstel en voor financiële stabiliteit nodig zijn: stabiliteit, vertrouwen, eigenwaarde en respect. Een cliënt die instanties of een bewindvoerder wantrouwt, is dan niet lastig of ongemotiveerd, maar reageert vanuit een beschadigd vermogen om te vertrouwen. En bij misbruik laat trauma vaak schaamte en zelfverwilt achter, wat verklaart waarom iemand hulp mijdt of zichzelf hulp niet gunt.

4.4 Van emotionele ervaring naar eigenwaarde en gedrag

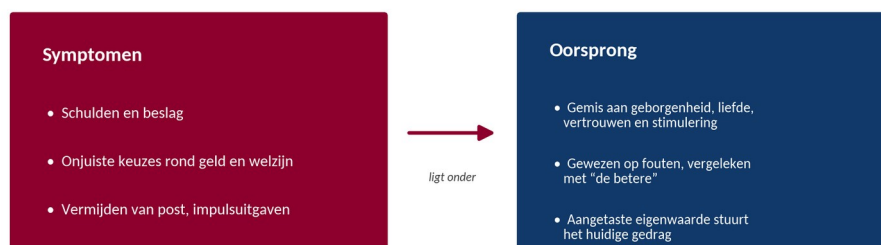
De schakel tussen die vroege ervaringen en het huidige handelen is de eigenwaarde. Een kind dat vooral correctie en vergelijking ontvangt en weinig bevestiging, ontwikkelt overtuigingen als: ik doe het toch fout, anderen zijn beter, ik ben het niet waard. De hechtingstheorie (Bowlby, 1969) beschrijft hoe vroege relationele ervaringen interne werkmodellen vormen die het zelfbeeld en het vertrouwen in anderen blijvend kleuren. Vanuit een aangetaste eigenwaarde wordt gedrag begrijpelijk dat van buitenaf onlogisch lijkt: beslissingen vermijden uit angst opnieuw te falen, post niet openen omdat elke brief een bevestiging van tekortschieten is, en kortetermijnkeuzes die even verlichting geven. De waarden zijn weg-van waarden geworden: niet falen, niet afgewezen worden, niet opnieuw vergeleken worden. Het huidige gedrag rond geld en welzijn is daarmee geen losstaand probleem, maar de uitkomst van een ontwikkelingslijn die begint bij wat er ooit aan veiligheid en bevestiging ontbrak.

4.5 Begrijpen om beter te handelen

Voor de BCM-professional volgt hieruit een wezenlijk inzicht. Financiële stabilisatie neemt het symptoom weg, niet de oorsprong. Zonder erkenning van de onderliggende laag blijft het risico op terugval hoog; zodra de druk terugkeert, zoekt de cliënt dezelfde veiligheid via dezelfde strategieën. De BCM-sector kan deze oorsprong niet oplossen en moet dat ook niet willen: de bewindvoerder en de mentor zijn geen behandelaars. Maar wie de diepere laag kent, handelt beter. Gedrag wordt dan gelezen als veiligheidsstrategie in plaats van als onwil, interventies worden realistischer getimed en verwachtingen worden zuiverder geformuleerd.

4.6 Het gesprek aangaan in de keten

Minstens zo belangrijk is de verbindende rol. Juist omdat de oorsprong buiten het eigen domein ligt, hoort de BCM-professional het gesprek actief aan te gaan met de partijen die wél op die laag werken: behandelaars en zorgverleners, justitie en reclassering, en overige professionals rond de cliënt. Wie symptoom en oorsprong kan onderscheiden, is voor deze ketenpartners een volwaardige gesprekspartner: signalen worden eerder gedeeld, een gezamenlijk beeld ontstaat en interventies versterken elkaar in plaats van langs elkaar heen te werken. Vanzelfsprekend gebeurt informatie-uitwisseling binnen de kaders van de AVG en de eigen wettelijke taak.

Figuur 2. Schulden en gedrag zijn symptomen; de oorsprong ligt in eigenwaarde en vroege ervaringen.

5. Consequenties voor bewindvoering en schuldhulpverlening

Het model maakt inzichtelijk waarom de volgorde van interventies bepalend is voor het resultaat.

- Eerst stabiliseren, dan pas doelen stellen. Bewust denken en gerichte aandacht komen volgens het model pas beschikbaar bij een gevoel van veiligheid en controle. De stabilisatiefase van bewindvoering, waarin de acute dreiging wordt weggenomen, is daarmee niet alleen financieel maar ook cognitief een voorwaarde voor elke vervolgstap.
- Herken weg-van taal als diagnostisch signaal. Een cliënt die alleen kan benoemen wat hij niet wil, bevindt zich nog links op het spectrum. Doelgerichte plannen en budgetcoaching hebben in die fase beperkt effect.
- Help vertalen van vermijding naar richting. Zodra rust en overzicht zijn ontstaan, kan de professional de cliënt actief helpen om weg-van formuleringen om te zetten in naartoe-doelen. Dat is het moment waarop werken aan ontwikkeling en zelfredzaamheid realistisch wordt.

De toegevoegde waarde van bewindvoering laat zich in dit model samenvatten als beweging van links naar rechts op het spectrum: van paniek naar controle door stabilisatie, en vervolgens van weg-van waarden naar naartoe waarden door begeleide doelvorming.

6. Mentorschap: beslissen vereist naartoe-denken

Voor mentorschap geldt dezelfde dynamiek, met een belangrijke nuance. De mentor is geen zorgverlener en biedt geen zorg. De wettelijke taak van de mentor is de cliënt bij te staan in het nemen van beslissingen en het maken van keuzen op het gebied van zorg en welzijn.

Juist bij besluitvorming is het verschil tussen weg-van en naartoe cruciaal. Een cliënt die uitsluitend kan formuleren wat hij niet wil, kan feitelijk geen afgewogen keuze maken tussen alternatieven. De begeleiding door de mentor omvat daarom in de kern het helpen vertalen van vermijding naar voorkeur: van wat de cliënt wil voorkomen naar wat de cliënt wil bereiken. Pas dan ontstaat een eigen, gedragen beslissing die recht doet aan de wensen van de cliënt. Het model van denkrichting biedt de mentor daarmee een concreet handvat om de wettelijke taak inhoudelijk vorm te geven, binnen de kaders van de Aegis-gedragscode en de LOVCK&T-kwaliteitseisen.

7. Conclusie

Veel cliënten in de BCM-sector bevinden zich structureel aan de linkerkant van het spectrum van denkrichting: zij denken weg van dreiging in plaats van naartoe een gewenste situatie. Dit is een geconditioneerd patroon dat wordt bevestigd door onderzoek naar schaarste en doenvermogen. Daaronder ligt vaak een diepere laag: schulden, beslag en onjuiste keuzes zijn symptomen van een zoektocht naar veiligheid die zijn oorsprong eerder in de levensloop vindt. De professional die dit herkent, weet dat stabilisatie voorafgaat aan doelvorming, dat weg-van taalgebruik een signaal is en geen tekortkoming, en dat de begeleiding van vermijding naar voorkeur de kern vormt van zowel bewindvoering als mentorschap. De BCM-sector lost de oorsprong niet op, maar handelt vanuit begrip beter en vervult een verbindende rol: het actief aangaan van het gesprek met behandelaars, zorgverleners, justitie en reclassering, zodat symptoombestrijding en oorzaakgerichte hulp elkaar versterken.

Bronnen

- Licher, B., Denkrichting, in: XLence opleidingsmateriaal, RaVisie, versie 5.1.
- Felitti, V.J. e.a. (1998), Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study, American Journal of Preventive Medicine, 14(4), 245-258.
- Bowlby, J. (1969), Attachment and Loss, Volume 1: Attachment, Basic Books, New York.
- Kolk, B. van der (2014), Traumasporen in lichaam, brein en geest, oorspronkelijke titel The Body Keeps the Score, Uitgeverij Mens.
- Mullainathan, S. en Shafir, E. (2013), Scarcity: Why Having Too Little Means So Much, Times Books.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2017), Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid, WRR-rapport nr. 97, Den Haag.